

החינוך הערבי במזרח ירושלים - היבטים נבחרים

כתיבה: אסף ויניגר | אישור: יובל וורגן
תאריך: ב' בחשוון תשפ"ה, 03 בנובמבר 2024

סקירה

תוכן עניינים

1	מבוא ותמצית.....	
3	1. רקע.....	
5	2. נושא החינוך בתוכניות הממשלתיות הרב-שנתיות למזרח ירושלים.....	
5	2.1 התוכנית הרב-שנתית לשנים 2018-2023.....	
6	2.2 התוכנית הרב-שנתית לשנים 2024-2028.....	
7	3. נתונים על תלמידים במוסדות חינוך במזרח ירושלים.....	
9	4. תוכנית הלימודים בחינוך הערבי במזרח ירושלים.....	
9	4.1 תוכנית הלימודים הירדנית וכישלון הניסיון להחיל את התוכנית הישראלית.....	
10	4.2 המעבר לתוכנית הלימודים הפלסטינית.....	
10	4.3 הניסיונות החדשים להגדיל את מספר הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית.....	
13	4.3.1 חסמים ואתגרים בהנהגת התוכנית הישראלית.....	
14	5. המחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים.....	
15	5.1 עתירות לבג"ץ בנושא המחסור בכיתות לימוד.....	
15	5.2 תוכנית עיריית ירושלים להתמודדות עם המחסור בכיתות הלימוד.....	
16	6. סוגיית הכשרתם של המורים המלמדים במזרח ירושלים.....	
17	6.1 נקודות עיקריות שעלו במהלך דיוני ועדת המשנה.....	
19	6.2 הנגשת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל לצעירים ממזרח ירושלים.....	

מבוא ותמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת אביחי בוארון, יושב-ראש ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן (ועדת משנה של ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת) – להלן: ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים או ועדת המשנה. המסמך יכלול התייחסות להיבטים נבחרים הנוגעים לחינוך הערבי במזרח ירושלים: נושא החינוך בתוכניות הממשלתיות הרב-שנתיות למזרח ירושלים; סוגיית תוכנית הלימודים; המחסור בכיתות הלימוד; וסוגיית הכשרתם של המורים המלמדים במזרח ירושלים.

המסמך מציג את המידע העדכני ביותר שיש בידינו בסוגיות אלה, נכון למועד הכתיבה. נציין כי בסיכום הדיון האחרון שנערך בוועדת המשנה בספטמבר 2024, התבקשו הגופים המרכזיים הנוגעים בדבר – בראשם משרד החינוך ועיריית ירושלים – להעביר לוועדה מידע ונתונים נוספים, לרבות בסוגיות הנדונות במסמך זה. נכון למועד סגירת המסמך, טרם התקבלו המענים מגופים אלה.

מהמסמך עולים בין השאר הדברים הבאים:

- **במערכת החינוך הערבית במזרח ירושלים לומדים כיום למעלה מ-125,000 תלמידים.** על-פי מערכות המידע של משרד החינוך, בשנת הלימודים תשפ"ד (2023/24) למדו בגני הילדים הציבוריים 21,700 תלמידים ובבתי הספר הציבוריים למדו 84,500 תלמידים, מהם כ-40,000 בחינוך הרשמי וכ-45 אלף בחינוך המוכר שאינו רשמי (המוכש"ר). על-פי הנתונים האחרונים שהתקבלו בעניין זה, עוד כ-15,400 תלמידים לומדים בבתי ספר פרטיים שאינם מוכרים.
- לאחר ניסיונות שונים להנהגת תוכנית הלימודים הישראלית שלא צלחו בעשורים הקודמים, בעשור האחרון נעשים שוב מהלכים ממשלתיים שמיועדים להנהיג את תוכנית הלימודים הישראלית במזרח ירושלים ולהגדיל את מספר התלמידים שלומדים לפיה. בחינוך הציבורי (הרשמי והמוכש"ר) נהוגות כיום שתי תוכניות לימודים: פלסטינית וישראלית. בבתי הספר הפרטיים ממשיכה להילמד רק התוכנית הפלסטינית.
- בשנים האחרונות התקבלו כמה החלטות ממשלה הכוללות התייחסות מפורטת לנושא החינוך במזרח ירושלים. ההחלטות המרכזיות שהתקבלו הן ההחלטה על התוכנית הרב-שנתית לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים בשנים 2018-2023 (החלטה 3790) במסגרתה הוקצו לתחום החינוך 455 מיליון ש"ח, וההחלטה על התוכנית הרב-שנתית המשכית לשנים 2024-2028 (החלטה 880), במסגרתה הוקצו במקור לתחום החינוך 800 מיליון ש"ח. סכום זה הופחת לאחר מכן במסגרת קיצוץ רוחבי לנוכח הוצאות המלחמה.
- במסגרת התוכניות הרב-שנתיות נקבעו יעדים שונים ובהם הגדלת מספר ואחוז הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית, העמקת הידע בשפה העברית, קידום החינוך הטכנולוגי והמדעי, צמצום הנשירה, קידום אקלים חינוכי מיטבי והגדלת היקף החינוך הבלתי פורמאלי.

- **נכון להיום רוב בתי הספר בחינוך הערבי במזרח ירושלים לומדים עדיין לפי תוכנית הלימודים הפלסטינית.** על פי נתונים שהציג משרד החינוך לוועדת המשנה בספטמבר 2024, בשנת הלימודים הנוכחית (תשפ"ה, 2024/25) לומדים 25,728 תלמידים את תוכנית הלימודים הישראלית, שהם כ-29% מהתלמידים בבתי הספר הרשמיים והמוכש"רים במזרח ירושלים (כולל בתי ספר מוכש"רים שאינם בבעלות עיריית ירושלים), וכ-24.5% מכלל התלמידים כולל הלומדים בבתי ספר פרטיים לא מוכרים.
- בתוכנית הרב-שנתית לשנים 2024-2028 הוצב יעד לפיו שיעור הלומדים בתוכנית הישראלית במוסדות החינוך הרשמיים והמוכש"רים בבעלות עיריית ירושלים יגדל מ-24% בשנת תשפ"ג ל-45% לפחות בשנת תשפ"ח (2027/28). לצד זאת הוצב יעד לפיו שיעור הלומדים בתוכנית הישראלית במוסדות החינוך המוכש"רים שאינם בבעלות עיריית ירושלים יגדל מ-2% בשנת תשפ"ג ל-5% בשנת תשפ"ח.
- על-פי משרד החינוך ועיריית ירושלים, הביקוש ללימודים בתוכנית הישראלית עולה על ההיצע והחסם העיקרי להרחבתה לתלמידים נוספים הוא מחסור בכיתות לימוד בחינוך הרשמי לצורך קליטת תלמידים מבתי ספר מוכש"רים שמעוניינים לעבור ללימוד לפי תוכנית הלימודים הישראלית. חסם נוסף להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית הינו התנגדות מצד חלק מהאוכלוסייה המקומית, על רקע סוגיות של זהות לאומית.
- **המחסור המתמשך בכיתות לימוד במזרח ירושלים** מיוחס לבעיות ייחודיות ומורכבות בכל הנוגע לתשתית הפיזית של מערכת החינוך במזרח העיר, ובהן היעדר הסדרת מקרקעין בכל רחבי העיר, מחסור חמור של קרקעות פנויות והיעדר תשתיות פריפריאליות. על-פי עיריית ירושלים, המחסור הנוכחי במזרח העיר עומד על כ-2,000 כיתות לימוד.
- בינואר 2023 פסק בג"ץ כי על המדינה והעירייה להשלים הכנת מתווה מדורג לתכנון ולבינוי כיתות הלימוד החסרות בחינוך. על-פי דיווח שר החינוך לוועדת המשנה, עיריית ירושלים העבירה לאחרונה למשרד תוכנית לחמש השנים הקרובות (2024-2029) בהן צפויות להיבנות 1,124 כיתות לימוד, שחלקן כבר נמצא בתהליך בנייה, והשאר בתהליך הפקעת קרקעות, רישוי ותכנון. בנוסף, על-פי העירייה, בפעולה מקבילה צפויות להיות מקודמות עד כ-600 כיתות נוספות עד שנת 2032.
- בשנים האחרונות עלו טענות על כך שמורים רבים המלמדים במערכת החינוך במזרח ירושלים רכשו את השכלתם במוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית, ובמסגרת זו נחשפו לתכנים הכוללים תמיכה בалиמות והסתה נגד מדינת ישראל. נטען כי לכניסתם של מורים אלה למערכת החינוך בישראל עלולות להיות השלכות שליליות על החינוך אותו מקבלים התלמידים. על-פי הערכת נציגת משרד החינוך שנמסרה בדיון האחרון בוועדת המשנה, 80%-90% מהמורים המלמדים בבתי הספר העירוניים במזרח ירושלים (רשמיים ומוכש"רים) הם בעלי השכלה אקדמית ממוסדות ברשות הפלסטינית. הוועדה ביקשה ממשרד החינוך לקבל נתונים רשמיים ומפורטים בעניין זה אך אלו טרם התקבלו מהמשרד.

1. רקע¹

מערכת החינוך הערבי במזרח ירושלים נקשרת לשאלות של זהות והשתייכות, ומאז איחוד ירושלים בשנת 1967, היא עבר שינויים רבים וניסיונות השפעה שונים.

בשנים 1948-1967 פעלה מערכת החינוך במזרח ירושלים תחת שלטון בית המלוכה הירדני והיא התפתחה על בסיס מערכת החינוך שהוקמה בתקופת המנדט הבריטי. עד פרוץ מלחמת ששת הימים בשנת 1967 מנתה מערכת החינוך הירדנית במזרח ירושלים 21,900 תלמידים, 58% מהם למדו ברשת החינוך הממשלתית-ירדנית ו-42% במערכת החינוך הפרטית. המערכת הפרטית כללה בתי ספר כנסייתיים נוצריים, בתי ספר בניהול הוואקף, בתי ספר של אונר"א וכמה בתי ספר מוסלמיים פרטיים.² מערכת החינוך הממשלתית הייתה בשליטה מוחלטת של הממלכה הירדנית בכל הרמות – ניהול, מינויים ותכנים. כל בתי הספר בירושלים הירדנית, הן הציבוריים והן הפרטיים, היו תחת פיקוח שלטוני.³

לאחר מלחמת ששת הימים ירשה ישראל את מערכת החינוך הירדנית. בעוד מערכת החינוך הממשלתית הירדנית עברה לניהול משרד החינוך ועיריית ירושלים, מערכת בתי הספר הפרטיים (שכללה בעיקר את בתי הספר הכנסייתיים הנוצריים ואת בתי הספר של אונר"א), התנהלה כמעט ללא פיקוח מצד הרשויות בישראל. הניסיונות לקיים פיקוח כלשהו על בתי הספר הפרטיים נכשלו כבר בחודשים הראשונים שלאחר המלחמה, ובעקבות כך גובשה מדיניות שלא להתערב בנעשה בבתי ספר אלה.

לצד זאת, ניסיונה של ישראל להחיל את תוכנית הלימודים הישראלית בבתי הספר העירוניים נתקל בהתנגדות של האוכלוסייה המקומית ורבים מהתלמידים עברו ללמוד בבתי הספר הפרטיים שהמשיכו ללמד לפי התוכנית הירדנית. חוסר ההצלחה לשלב את התוכנית הישראלית הוביל לכך שבאמצע שנות השבעים עברו גם בתי הספר העירוניים ללמד לפי התוכנית הירדנית. אופייה של מערכת החינוך במזרח ירושלים השתנה לקראת סוף שנות השמונים ובמהלך שנות התשעים. בעקבות פרוץ האינתיפאדה הראשונה בשנת 1987 ואי קיום לימודים סדירים במערכת

¹ פרק זה מבוסס כמעט במלואו על המקור הבא: אמנון רמון ואימאן אנסארי, [כלים שלובים: החינוך ה"פרטי" והחינוך הציבורי במזרח ירושלים, 1967-2022](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות, פורסם בשנת 2023.

² המערכת הממשלתית הירדנית לא כללה גני ילדים ומסגרות חינוך מיוחד. מספר מצומצם של מוסדות פרטיים כללו גם גנים, אך רק הורים מעטים שלחו אליהם את ילדיהם. כמו כן, חוק חינוך חובה חל תחת הממשל הירדני רק בתשע שנות הלימוד הראשונות ועל כן רוב התלמידים במערכת החינוך במזרח ירושלים היו בכיתות א'-ט'.

³ בתי הספר הכנסייתיים הצליחו לשמור על עצמאותם בקביעת תוכניות הלימודים, על אף דרישת השלטון הירדני שכל בתי הספר במזרח ירושלים, ובכלל זה בתי הספר הפרטיים, ילמדו בהתאם לתוכניות וספרי הלימוד של משרד החינוך הירדני. בתי הספר הכנסייתיים התנגדו לכך בטענה כי כפיית תוכנית הלימודים וספרי הלימוד הירדניים תביא לירידה ברמת הלימודים שהייתה מבוססת על תוכניות וספרי לימוד של מדינות אירופאיות שונות.

החינוך הפרטית, וכן בעקבות משבר כלכלי שפקד את בתי הספר הפרטיים⁴, החל מעבר משמעותי של תלמידים מהמערכת הפרטית למערכת החינוך העירונית. הורים רבים לא יכלו עוד לשלם את שכר הלימוד בבתי הספר הפרטיים והעדיפו לקבל חינוך חינם בבתי הספר העירוניים. לצד זאת, בשל מחסור רב בכיתות לימוד בבתי הספר העירוניים הרשמיים (מחסור שנמשך עד היום – ראו הרחבה בפרק 5), הפכו רבים מבתי ספר פרטיים לבתי ספר מוכרים שאינם רשמיים (להלן מוכש"ר או מוכש"רים) הנתמכים תקציבית על ידי מדינת ישראל.

המשבר במערכת החינוך הפרטית התעצם עוד יותר בעקבות בניית גדר ההפרדה החל משנת 2002, עם חזרתם של תושבים רבים ממזרח ירושלים מהפרוורים אל העיר כדי לשמור על מעמד התושבות, וכן בשל החמרת המצב הכלכלי במזרח ירושלים. בעקבות כך גדל עוד יותר הביקוש ללימודים במערכת החינוך העירונית הרשמית. המחסור בכיתות הלימוד בחינוך הרשמי הביא לצמיחה נוספת של מוסדות המוכש"ר. חלק מהגידול נבע מהפיכת בתי ספר פרטיים נוספים למוכש"רים וחלקו מפתיחת בתי ספר מוכש"רים חדשים.

בעקבות תהליכים אלה הלך והצטמצם חלקה של מערכת החינוך הפרטית במערכת החינוך הערבית במזרח ירושלים ושיעור התלמידים במוסדות החינוך הפרטיים ירד בהדרגה מ-58% בשנת 1990, ל-41% בשנת 2000 ועד ל-13% בשנת 2022.

מערכת החינוך הערבי במזרח ירושלים מחולקת כיום לשלושה חלקים מרכזיים: מוסדות רשמיים שמנוהלים באופן ישיר על ידי הרשויות בישראל; מוסדות מוכש"רים המנוהלים על ידי גופים שונים שאינם ציבוריים, אך הם אמורים להיות מפוקחים ומתוקצבים על ידי המדינה בשיעור של עד 75% מהתקצוב שניתן למוסדות הרשמיים (בחלק גדול מהם משלמים ההורים שכר לימוד); ומוסדות חינוך "פרטיים" לא מוכרים וללא רישיון, שאינם מפוקחים על ידי המדינה ואינם מתוקצבים על ידה (לשם הנוחות נמשיך להתייחס במסמך לבתי ספר אלה כאל בתי ספר פרטיים אף שלמעשה מדובר בבתי ספר לא מוכרים). בגני הילדים ובבתי הספר במזרח ירושלים לומדים כיום למעלה מ-125,000 תלמידים, כ-87% מהם במוסדות ציבוריים מוכרים (רשמיים ומוכרים שאינם רשמיים) והיתר במוסדות לא מוכרים בבעלות פרטית.

בעשור האחרון נעשים שוב מהלכים ממשלתיים שמיועדים להנהיג את תוכנית הלימודים הישראלית במזרח ירושלים ולהגדיל את מספר התלמידים שלומדים לפיה. בחינוך הציבורי (הרשמי והמוכש"ר) נהוגות כיום שתי תוכניות לימודים: פלסטינית (שהחליפה את התוכנית הירדנית) וישראלית, ובבתי ספר רבים קיימים שני מסלולים מקבילים: ישראלי ופלסטיני. בבתי הספר הפרטיים ממשיכה להילמד רק התוכנית הפלסטינית. ראו הרחבה בנושא תוכניות הלימודים בפרק 4.

⁴ בשנת 1988 החליטה ירדן לנתק את הזיקה בינה ובין שטחי יהודה ושומרון ומזרח ירושלים ועקב כך צמצמה הממלכה את תקצוב מערכת החינוך הפרטית באמצעות מוסדות הווקף. לצד זאת, בעקבות מלחמת המפרץ הראשונה בשנים 1990-1991 צמצמו מדינות המפרץ את תמיכתם התקציבית במוסדות פלסטיניים ובכלל זה בבתי הספר הפרטיים במזרח ירושלים.

על פי מכון ירושלים למחקרי מדיניות, הבחירה של הורים במזרח ירושלים היכן ילמדו ילדיהם ולפי איזו תוכנית לימודים אינה רק החלטה חינוכית, אלא הבעת עמדה פוליטית וזהותית. שיקולים זהותיים ודתיים משולבים עם שיקולים פרקטיים כמו עלות, מרחק, מסורת משפחתית ואפשרויות תעסוקה עתידיות, הן בישראל, ברשות הפלסטינית או בחו"ל.

2. נושא החינוך בתוכניות הממשלתיות הרב-שנתיות למזרח ירושלים

לאורך השנים נטען כי מערכת החינוך במזרח ירושלים סובלת מהזנחה וכי הרשויות בישראל נמנעות מלטפל בבעיות השורש שקיימות בה. בדוח מיוחד שפרסם מבקר המדינה בשנת 2019 בנושא פיתוח וחיזוק מעמדה של ירושלים נבדקו גם השירותים החברתיים המסופקים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים, ובכלל זה שירותי החינוך. המבקר מצא פערים בחינוך במזרח ירושלים בהיבטים שונים ובהם: אי-קיום החובה למתן חינוך חנם עקב מחסור רב בכיתות לימוד; ילדים שאינם רשומים בשום מוסד חינוכי מוכר; שיעורי נשירה גבוהים בקרב תלמידים; והזנחה של הוראת השפה העברית.⁵ על-פי המבקר אי-צמצום פערים אלה פוגע ביכולת אוכלוסיית מזרח ירושלים לשפר את מצבה החברתי-כלכלי, והדבר עשוי להעמיק את המצוקות בקרבה ולסכן את חוסנה של ירושלים כולה.

בעשור האחרון נראה כי חל מפנה ביחס של המדינה כלפי מערכת החינוך במזרח ירושלים והנושא נמצא על סדר יומה של הממשלה. בשנים האחרונות התקבלו כמה החלטות ממשלה הכוללות התייחסות לנושא החינוך במזרח ירושלים, ואלה מתייחסות גם לחלק מההיבטים שנזכרו בדוח מבקר המדינה שצוין לעיל. ההחלטות המרכזיות שהתקבלו עד היום הן שתי ההחלטות על תוכנית רב-שנתית למזרח ירושלים.

2.1 התוכנית הרב-שנתית לשנים 2018-2023

במאי 2018 אישרה הממשלה את התוכנית הרב-שנתית לשנים 2018-2023 לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים ([החלטה 3790](#)). סך התקציב שנקבע לתוכנית כולה נאמד בכ-2.1 מיליארד ש"ח, מתוכם 455 מיליון ש"ח הוקצו לתחום החינוך ו-260 מיליון ש"ח נוספים הוקצו לתחום ההשכלה הגבוהה. בהחלטה נקבע כי במהלך שנות התוכנית יושקעו המשאבים בתחום החינוך בארבעה תחומי משנה: העמקת הידע בשפה העברית; קידום החינוך הטכנולוגי; הגדלת היקף החינוך הבלתי פורמאלי; ומתן תמריצים, להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית.⁶

⁵ מבקר המדינה, [דוח ביקורת מיוחד בנושא השירותים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים](#), יוני 2019.

⁶ עוד נקבע בהחלטה כי גיבוש התוכניות בתחומי החינוך בתחומים שצוינו לעיל יהיו בהתאם ליעדים שנקבעו בהחלטת ממשלה שהתקבלה שנה קודם לכן ([החלטה 2684](#)). בהחלטה זו נקבעו היעדים הבאים עד לשנת הלימודים תשפ"א (2020/21): יתווספו 105 כיתות א' ו-100 כיתות בחינוך העל יסודי שילמדו לפי תוכנית הלימודים הישראלית; שיעור הזכאים לתעודת בגרות ישראלית יגדל מ-12% ל-26% מכלל הלומדים בהתאם לתוכנית הישראלית בשכבת י"ב; שיעור הזכאים לתעודה טכנולוגית יגדל מ-11% ל-33%; הנשירה של תלמידי כיתות ט' ו-י"ב תפחת מ-28% ל-25.5% מכלל הלומדים.

נקבע כי ההשקעות האמורות ייערכו בהתאם לתוכנית מפורטת שתיקבע על ידי צוות בראשות מנכ"ל משרד החינוך ותכלול יעדים לשיפור עבור כל מוסד חינוך בהתאם למאפייניו. בהחלטת הממשלה נקבע כי התוכנית הרב-שנתית תלווה על ידי ועדה מתמדת וצוותי משנה ליישום בהתאם למפורט בהחלטה. כמו כן נקבע כי בראש הוועד המתמדת יעמוד מנכ"ל משרד ירושלים ומורשת (כיום משרד ירושלים ומסורת ישראל).

מדוח סיכום התוכנית שפורסם על ידי משרד ירושלים ומסורת ישראל במאי 2023 עולה כי מתוך 455 מיליון ש"ח שהוקצו לתחום החינוך על-פי ההחלטה, בוצעו 73.5% בלבד (344 מיליון ש"ח), ללא ניצול תקציבי מלא של שנת 2023. בנוסף עולה מהדוח כי יעדי תפוקה מסוימים שנקבעו בוצעו במלואם ואף למעלה מכך, בעיקר בתחום מתן התמריצים הפיזיים והפדגוגיים להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית. מנגד, יעדי תפוקה אחרים בוצעו באופן חלקי בלבד, כגון הפעלת קורסים טכנולוגיים קצרי מועד – 53% מהיעד, חוג לכל ילד (חינוך בלתי פורמאלי) – 60% מהיעד והקמת אולפני עברית בבתי הספר העל-יסודיים – 82% מהיעד.⁷

2.2 התוכנית הרב-שנתית לשנים 2024-2028

באוגוסט 2023 אישרה הממשלה את התוכנית הרב-שנתית המשכית לשנים 2024-2028 ([החלטה 880](#)). ההחלטה קובעת בין השאר יעדים הנוגעים לתחום החינוך וההשכלה ובהם: הגדלת מספר ואחוז הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית ותוכניות ההכנה לאקדמיה הישראלית, באמצעות מתן תמריצים פיזיים ופדגוגיים; העלאת רמת האוריינות השפתית בדגש על השפה העברית בקרב תלמידים ועובדי הוראה; צמצום נשירה, קידום אקלים חינוכי מיטבי, מניעת אלימות וטיפול בפרט; ביסוס וקידום החינוך הבלתי פורמלי; וחיזוק החינוך הטכנולוגי והמדעי.

לכל אחד מהיעדים נקבעו מדדי הצלחה שונים. כך לדוגמה נקבע כי מספר הלומדים בתוכנית הישראלית במוסדות החינוך הרשמיים והמוכשרים בבעלות עיריית ירושלים יגדל מ-24% בשנת תשפ"ג (2022/23) ל-45% לפחות בשנת תשפ"ח (2027/28), כי אחוז הזכאות לתלמידים לתעודת בגרות מקרב הלומדים יעלה מ-49.3% בשנת תשפ"ב (2021/22) ל-60% לפחות בשנת הלימודים תשפ"ח, וכי אחוז הלומדים בכיתה י"ב מתוך פוטנציאל התלמידים הרלוונטיים ללמידה במערכת החינוך יעלה מ-85% בשנת תשפ"ג ל-90% לפחות בשנת תשפ"ח. **נקבע כי לצורך יישום התוכנית בתחום החינוך יוקצו 800 מיליון ש"ח**, מהם 300 מיליון ש"ח מתקציב משרד החינוך, 300 מיליון מתקציב תוספתי של החלטת הממשלה ו-200 מיליון ש"ח מעיריית ירושלים.⁸ יצוין כי [בהחלטת ממשלה 1274](#) מינואר 2024 בדבר צמצום ההוצאה התקציבית

⁷ משרד ירושלים ומסורת ישראל, [סיכום חומש החלטת ממשלה 3790](#), מאי 2023.

⁸ בהחלטת הממשלה נכתב עוד כי הממשלה רושמת את הודעת עיריית ירושלים שלפיה העירייה תקצה סכום של 200 מיליון ש"ח מתקציבה לתוכנית החינוך, כך שתקציב הפעילות בתחום החינוך יעמוד על סך של 800 מיליון ש"ח.

בתקציב 2024 ואילך בעקבות המלחמה, הוחלט על **קיצוץ רוחבי של 15%** במספר רב של החלטות ממשלה, ובהן גם החלטה 880 על התוכנית הרב-שנתית במזרח ירושלים.⁹ בתוך כך נציין כי יש הטוענים שתקציבי החינוך בתוכנית הרב-שנתית, הנוכחית וזו שקדמה לה, מוטים באופן לא פרופורציונאלי למיעוט של תלמידים במטרה ליצור לחץ למעבר לתוכנית הלימודים הישראלית, זאת בעוד רבים מהתלמידים לומדים בבתי ספר מוכש"רים שמלמדים את תוכנית הלימודים הפלסטינית ואינם זוכים כלל לתקציבים מהתוכנית הרב-שנתית.¹⁰

3. נתונים על תלמידים במוסדות חינוך במזרח ירושלים

כאמור, מערכת החינוך הערבי במזרח ירושלים מחולקת כיום לשלושה חלקים מרכזיים: מוסדות רשמיים, מוסדות מוכש"רים ומוסדות חינוך פרטיים (לא מוכרים).

בגני הילדים ובבתי הספר במזרח ירושלים לומדים כיום למעלה מ-125,000 תלמידים.¹¹ על-פי מערכות המידע של משרד החינוך, בשנת הלימודים תשפ"ד (2023/24) למדו בגני הילדים הציבוריים 21,700 תלמידים ובבתי הספר הציבוריים (רשמיים ומוכש"רים) למדו 84,500 תלמידים.¹² על-פי נתוני הרשות הפלסטינית שהועברו למנח"י ואשר מופיעים במחקר שנערך על ידי מכון ירושלים למחקרי מדיניות, בשנת הלימודים תשפ"א למדו בבתי הספר הפרטיים במזרח ירושלים 15,380 תלמידים.¹³ זהו הנתון העדכני ביותר שיש בידינו ביחס למספר התלמידים הלומדים בבתי הספר הפרטיים במזרח ירושלים ועל כן נשתמש בו לצורך בחינת שיעור התלמידים הלומדים בבתי ספר אלה.¹⁴

⁹ [בדוח של עמותת עיר עמים](#) על החינוך במזרח ירושלים בשנת הלימודים תשפ"ד נטען כי בעוד שההקצאה השנתית בתחום החינוך בתוכנית הרב-שנתית החדשה היתה אמורה לעמוד על כ-160 מיליון ש"ח (חלוקה של 800 מיליון ש"ח על פני חמש שנות התוכנית), בפועל בשנת תקציב החינוך בתוכנית בשנת הלימודים תשפ"ד עמד על קצת יותר מ-60 מיליון ש"ח, בין השאר עקב קיצוץ של כמחצית מהתקצוב בשל המלחמה. על-פי העמותה היעד שנפגע בצורה המשעותית ביותר בשל קיצוץ התקציב היה ביסוס וקידום החינוך הבלתי פורמאלי.

¹⁰ עמותת עיר עמים, [דוח חינוך מזרח ירושלים, שנה"ל 2023-2024 \(תשפ"ד\)](#), אוגוסט 2024; עמותת עיר עמים, [חמש שנים ליישומה של החלטה 3790 – עם סיום ובציפייה להחלטת ממשלה חדשה](#), 15 במאי 2023.

טענה נוספת שנשמעת בקרב גורמים ערביים מקומיים היא שהמדיניות המקודמת באמצעות התוכניות הרב-שנתיות, ובעיקר הניסיון להגדיל את מספר התלמידים שלומדים לפי תוכנית הלימודים הישראלית, נועדה כדי למחוק את הזהות הערבית הפלסטינית במזרח ירושלים ולהטמיע בקרב התלמידים את הנרטיב הישראלי והיהודי. ראו: בן אברהמי, אמנון רמון ויוחנן צורף, [בין פרגמטיזם להתנגדות לאומית – עמדות הציבור במזרח ירושלים כלפי תוכנית החומש הישראלית בחינוך כפי שהן משתקפות ברשתות החברתיות ובראיונות עומק](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות בשיתוף המכון למחקרי ביטחון לאומי, פורסם בשנת 2021.

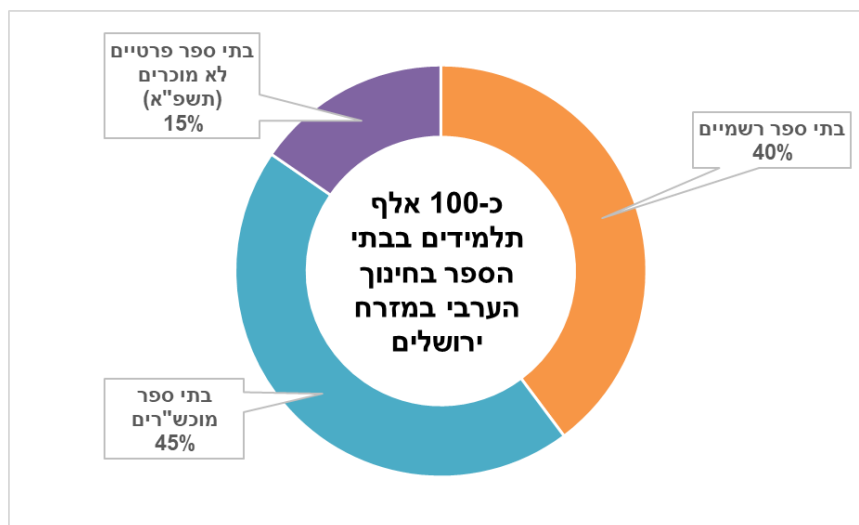
¹¹ בתשובת מינהל חינוך ירושלים לבקשת חופש מידע של עמותת עיר עמים צוין כי בשנת תשפ"ג התגוררו במזרח ירושלים 131,685 ילדים זכאי חינוך. מינהל חינוך ירושלים, [תשובה לבקשה על-פי חוק חופש המידע – נתוני חינוך בירושלים המזרחית](#), 28 באוגוסט 2023.

¹² מקור הנתונים בפרק זה על מספר התלמידים במוסדות החינוך הציבוריים: משרד החינוך, [מערכת מבט רחב](#).

¹³ אמנון רמון ואימאן אנסארי, [כלים שלובים: החינוך ה"פרטי" והחינוך הציבורי במזרח ירושלים, 1967-2022](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות, פורסם בשנת 2023.

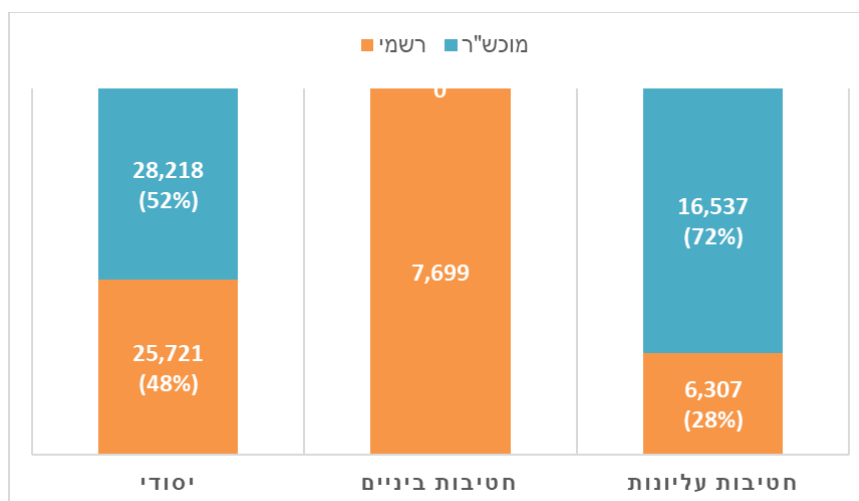
¹⁴ עם זאת, על-פי הערכת עיריית ירושלים בבתי הספר הפרטיים לומדים כ-20,000 תלמידים. עוד נציין כי מנתונים שנמסרו עוד בשנת 2017 למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי מנח"י (ומקורם מהרשות הפלסטינית) למדו באותה עת 21,600 תלמידים ערבים במוסדות חינוך פלסטיניים בירושלים.

התפלגות תלמידים בבתי הספר במזרח ירושלים (ציבוריים ופרטיים), לפי סוג המוסד, שנת הלימודים תשפ"ד (2023/24)

כ-85% מהתלמידים בבתי הספר במזרח ירושלים למדו בשנת הלימודים תשפ"ד (2023/24) במערכת החינוך הציבורית: כ-40% בבתי ספר בחינוך הרשמי (39,727 תלמידים) וכ-45% בבתי ספר בחינוך המוכש"ר (44,755 תלמידים). כ-15% מהתלמידים למדו בבתי ספר פרטיים לא מוכרים (15,380 תלמידים), זאת כאמור על פי הנתונים שדווחו בשנת תשפ"א.

התפלגות תלמידים בבתי הספר הציבוריים במזרח ירושלים, לפי מעמד משפטי, שנת הלימודים תשפ"ד (2023/24)

קרוב למחצית מתלמידי החינוך היסודי (48%) וכלל תלמידי חטיבות הביניים לומדים בבתי ספר רשמיים. לעומת זאת, בחטיבות העליונות לומדים בחינוך הרשמי פחות משליש מהתלמידים (כ-28%) ורוב התלמידים (כ-72%) לומדים בבתי ספר מוכש"רים.

יש לשים לב כי בחינוך העל-יסודי, משמעותו של מעמד מוכש"ר אינה בהכרח כי הבעלות על בית הספר אינה של הרשות המקומית. חטיבות עליונות שאינן חלק מבית-ספר שש-שנתי מסווגות

לרוב במעמד מוכש"ר גם כאשר הן בבעלות עיריית ירושלים, ולצידן ישנן חטיבות עליונות בבעלות אחרת שגם הן מסווגות במעמד מוכש"ר.

נתונים שהציג משרד החינוך בסיור ועדת המשנה בספטמבר 2024 ביחס לשנת הלימודים הנוכחית, תשפ"ה (2024/25), מעלים תמונה מעט שונה בנוגע לחלוקה בין החינוך הרשמי לחינוך המוכש"ר במזרח ירושלים. על פי נתונים אלה, בשנת הלימודים הנוכחית לומדים בחינוך הרשמי והמוכש"ר (כולל גני ילדים) כ-110,500 תלמידים. ביחס לבתי הספר, מנתונים אלה עולה כי רוב התלמידים (55%) לומדים דווקא בחינוך הרשמי ופחות ממחציתם (45%) במוכש"ר. זאת כאמור בשונה מנתוני מערכות המידע של משרד החינוך כפי שהוצגו לעיל.¹⁵

4. תוכנית הלימודים בחינוך הערבי במזרח ירושלים¹⁶

4.1 תוכנית הלימודים הירדנית וכישלון הניסיון להחיל את התוכנית הישראלית

עד שנת 1967 השתמשו תלמידים פלסטינים ביהודה ושומרון וכמותם גם תלמידים ערבים תושבי ירושלים בספרי לימוד ירדניים. לאחר מלחמת ששת הימים, עם ההכרזה על הרחבת תחום השיפוט של ירושלים, החלה עיריית ירושלים לטפל במערך החינוך במזרח ירושלים. בהמשך לכך הוחלט להנהיג בבתי הספר העירוניים-ממשלתיים במזרח ירושלים את תוכנית הלימודים הישראלית (כולל בחינות הבגרות). במקביל החל משרד החינוך בהדפסת ספרי לימוד ישראליים שהיו אמורים להחליף את הספרים הירדניים.

ואולם, הניסיון להחיל את תוכנית הלימודים הישראלית בבתי הספר העירוניים נתקל בהתנגדות עזה מצד האוכלוסייה הערבית. ראשי מחלקת החינוך הירדנית במזרח ירושלים, המפקחים, המנהלים והמורים, החליטו להימנע מלשתף פעולה עם השלטון הישראלי, ופעלו כדי להשפיע על ההורים שלא לשלוח את ילדיהם לבתי הספר. עקב כך נדחתה בשבועיים פתיחת שנת הלימודים הראשונה תחת שלטון ישראלי ובהמשך הושבתה מערכת החינוך העירונית למספר שבועות.

על פי מחקר מכון ירושלים למחקרי מדיניות, ניסיון הרשויות בישראל להנהיג בכפייה את תוכנית הלימודים הישראלית, לצד אי-הצלחה של התלמידים במזרח ירושלים שניגשו לבחינות הבגרות הישראליות, הוביל לירידה חדה במספר התלמידים בבתי הספר העירוניים. רבים מהם עברו לבתי הספר הפרטיים אשר המשיכו ללמד את תוכנית הלימודים הירדנית. כבר בשנת 1971 ניגשו רוב מוחלט של התלמידים במזרח ירושלים לבחינות הבגרות הירדניות, רובם ככולם למדו בבתי ספר פרטיים.

¹⁵ משרד החינוך, מחוז ירושלים ומחוז העיר ירושלים, מצגת לסיור ועדת החינוך בבתי"ס במזרח ירושלים, 23 בספטמבר 2024.

¹⁶ פרקים 4.1-4.2 מבוססים כמעט במלואם על המקור הבא: אמנון רמון ואימאן אנסארי, [כלים שלובים: החינוך ה"פרטי" והחינוך הציבורי במזרח ירושלים, 1967-2022](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות, פורסם בשנת 2023.

לירידה במספר התלמידים בבתי הספר התיכוניים העירוניים במזרח ירושלים היה גם גורם מעשי והוא חששם של ההורים והתלמידים לאבד את הסיכוי להתקבל לאוניברסיטאות במדינות ערב השכנות, שלא הכירו בתעודת הבגרות הישראלית.

בעקבות התנגדות ההורים ונטישת התלמידים נעשו כמה ניסיונות נוספים לשלב בין התוכנית הישראלית לירדנית בבתי הספר התיכוניים העירוניים, אולם על פי המחקר גם אלה כשלו כולם. הם הובילו לדחיקת התוכן הישראלי ולא הצליחו להעלות באופן משמעותי את מספר התלמידים בבתי הספר העירוניים.

בסופו של דבר, החל משנת הלימודים תשל"ו (1976/77) עברו תלמידי בתי הספר העירוניים העל יסודיים ללמוד על-פי תוכנית הלימודים הירדנית, בתוספת לימודי עברית ואזרחות (שהידלדלו גם הם במשך הזמן). שנה לאחר מכן הצטרפו אליהם גם בתי הספר היסודיים וגני החובה. מסלולים המובילים לתעודת בגרות ישראלית כלל לא נפתחו.

באותה תקופה עברו ספרי הלימוד הירדניים שנעשה בהם שימוש בבתי הספר במזרח ירושלים (וכן ביהודה ושומרון) צנזורה ישראלית, שבעקבותיה הוצאו מהם קטעים שנמצאה בהם הסתה נגד העם היהודי או נגד מדינת ישראל.

4.2 המעבר לתוכנית הלימודים הפלסטינית

במהלך שנות ה-90, לאחר הקמתה של הרשות הפלסטינית בתקופת תהליך אוסלו, התרחש מעבר מתוכנית הלימודים הירדנית לתוכנית הלימודים הפלסטינית. הרשות הפלסטינית נכנסה לנעליה של ירדן בכל הנוגע לפיקוח על תוכנית הלימודים ועל הבחינות במזרח ירושלים, כולל בבתי הספר העירוניים.

על פי המחקר שצוין לעיל, אי החלת תוכנית הלימודים הישראלית במזרח ירושלים עוררה ביקורת בקרב גורמים עירוניים וממשלתיים. ועדה של פקידים בכירים המליצה לחייב את תוכנית הלימודים הישראלית במזרח ירושלים, אולם בשנת 1998 החליטה ועדת השרים לענייני ירושלים להותיר את המצב כפי שהוא לאחר שהתברר שאין היתכנות לצעד כזה. לפי המחקר, ועדת השרים הסתפקה בהחלטה לקיים בקרה הדוקה יותר על תוכנית הלימודים וקבעה כי ספרי הלימוד יודפסו מעתה על ידי מינהל חינוך ירושלים (מנח"י) ולא על ידי הרשות הפלסטינית.

4.3 הניסיונות החדשים להגדיל את מספר הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית

לאורך השנים המשיכה להישמע ביקורת ציבורית על כך שבתי הספר במזרח ירושלים, שרובם נתמכים תקציבית על ידי ממשלת ישראל, מלמדים על-פי תוכנית הלימודים הפלסטינית ובאמצעות ספרי לימוד פלסטיניים. עלו טענות על כך שהפיקוח על התוכניות וספרי הלימוד אינו מספיק וכי הלימודים במוסדות החינוך במזרח ירושלים כוללים הסתה לאלימות ולטרור כלפי

יהודים.¹⁷ לצד זאת חזרה ועלתה דרישה להפסיק את הלימוד לפי תוכנית הלימודים הפלסטינית ולהחליפה בתוכנית הלימודים הישראלית הנהוגה בחינוך הערבי בישראל.¹⁸

בשנת 2014 החל ניסיון להגדיל את מספר התלמידים הלומדים במערכת החינוך במזרח ירושלים על-פי תוכנית הלימודים הישראלית. [בהחלטת ממשלה 1775 \(יוני 2014\)](#) בנושא התוכנית להגברת הביטחון האישי ולפיתוח כלכלי-חברתי בירושלים לטובת כלל תושביה הוחלט להנחות את משרד החינוך לפעול להגדלת מספר התלמידים הלומדים במסלול לבגרות ישראלית תוך התחשבות במאפייני השטח וברגישויות הנושא, וכן לפעול לתגבור לימודי העברית בבתי הספר במזרח ירושלים.

לאחר החלטת הממשלה החלו משרד החינוך, משרד ירושלים ומנה"י לקדם תוכנית לעידוד מעבר מתוכנית לימודים הפלסטינית לזו הישראלית בבתי הספר הרשמיים והמוכשרים במזרח ירושלים. במסגרת זו ניתנו תמריצים למוסדות חינוך שבחרו ללמד על-פי התוכנית הישראלית. לכל בית ספר שיעבור לתוכנית הישראלית באופן חלקי או מלא הוצעה תוספת שעות לימוד ומעטפת חינוכית שכללה הגדלה של מספר שעות הייעוץ החינוכי, שעות השקעה במוזיקה ובאומנות, השתלמויות מורים ועוד.¹⁹

במאי 2017 התקבלה בממשלה [החלטה 2684](#) בנושא צמצום פערים חברתיים כלכליים במזרח ירושלים ופיתוח כלכלי בה נקבעו כמה יעדים בתחום החינוך עד לשנת הלימודים תשפ"א (2020/21). בין השאר נקבע יעד להגדלת מספר כיתות א' ומספר כיתות החינוך העל יסודי שילמדו בהתאם לתוכנית הלימודים הישראלית (בדגש על מקצועות האנגלית והמתמטיקה), באופן מדורג, כך שבתוך חמש שנים יתווספו 105 כיתות א' ו-100 כיתות בחינוך העל יסודי שילמדו לפי תוכנית הלימודים הישראלית. לצד זאת נקבע יעד להגדלת שיעור הזכאים לתעודת בגרות ישראלית מ-12% ל-26% מכלל הלומדים בהתאם לתוכנית הישראלית בשכבת י"ב עד לשנת הלימודים תשפ"א. ואולם, ההחלטה לא הגדירה תקציבים ייעודיים לצורך מימוש יעדיה בתחום החינוך.

במאי 2018 אישרה הממשלה את התוכנית הרב-שנתית לשנים 2018-2023 לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים ([החלטה 3790](#)), במסגרתה הוקצו לתחום

¹⁷ ראו למשל טענות שהעלו חברי כנסת בדיון שהתקיים בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בינואר 2017 בנושא הסתה לאלומות וטרור במוסדות לימוד במזרח ירושלים ובמימון ישראלי ([פרוטוקול מספר 349](#) משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, 30 בינואר 2017).

¹⁸ [פרוטוקול מספר 211](#) משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא תוכניות הלימודים במזרח ירושלים ופערי מימון בהקמת ובשכירות כיתות לימוד במזרח ירושלים, 11 במאי 2010; [פרוטוקול מספר 407](#) משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא שימוש בתוכניות לימודים לא מאושרות במערכת החינוך בכלל ובמגזר הערבי בפרט (כולל מזרח ירושלים), 12 באפריל 2011.

¹⁹ אמנון רמון ואימאן אנסארי, [כלים שלובים: החינוך ה"פרטי" והחינוך הציבורי במזרח ירושלים, 1967-2022](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות, פורסם בשנת 2023.

החינוך 455 מיליון ש"ח. אחד היעדים שנקבעו בתחום החינוך היה מתן תמריצים להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית במזרח ירושלים.

מזווח סיכום התוכנית שפורסם על ידי משרד ירושלים ומסורת ישראל במאי 2023 עולה כי **בשנת הלימודים תשפ"ג (2022/23) למדו בתוכנית הלימודים הישראלית כ-40% מתלמידי כיתות א' שלמדו בבתי הספר הרשמיים במזרח ירושלים**, לעומת כ-19% בשנת תשע"ט (2018/19). עוד עלה כי ב-30% מבתי הספר הרשמיים והמוכש"רים קיימת תוכנית לימודים ישראלית מלאה או מסלול בו נלמדת תוכנית זו, וכי במחצית מבתי הספר הרשמיים קיימת תוכנית לימודים ישראלית. בסך הכל, על פי הדוח, למדו בשנת תשפ"ג כ-15,000 אלף תלמידים את תוכנית הלימודים הישראלית, לעומת כ-7,000 בשנת הלימודים תשע"ט.²⁰ ככל הנראה נתון זה מתייחס לחינוך הרשמי בלבד.²¹

מנתונים שהציג משרד החינוך בסיוור ועדת המשנה בספטמבר 2024 עולה כי בשנת הלימודים הנוכחית (תשפ"ה, 2024/25) לומדים 25,728 תלמידים בחינוך הערבי במזרח ירושלים את תוכנית הלימודים הישראלית, מהם 18,836 תלמידים בחינוך הרשמי ו-6,892 תלמידים במוכש"ר. משמעות הדבר היא **שבשנת הלימודים תשפ"ה לומדים בתוכנית הלימודים הישראלית כ-29% מהתלמידים בבתי הספר הרשמיים והמוכש"רים במזרח ירושלים** (כולל בתי ספר מוכש"רים שאינם בבעלות עיריית ירושלים).²²

באוגוסט 2023 אישרה הממשלה את התוכנית הרב-שנתית ההמשכית לשנים 2024-2028 (**החלטה 880**), במסגרתה הוקצו לתחום החינוך 800 מיליון ש"ח (ראו הרחבה בעניין זה בפרק 2.2). בהחלטה נקבעו יעדים שונים בתחום החינוך ובהם הגדלת מספר ואחוז הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית באמצעות מתן תמריצים פיזיים ופדגוגיים. ליעד זה נקבעו כמה מדדי הצלחה:

- **שיעור הלומדים בתוכנית הישראלית במוסדות החינוך הרשמיים והמוכש"רים בבעלות עיריית ירושלים יגדל מ-24% בשנת תשפ"ג (2022/23) ל-45% לפחות בשנת תשפ"ח (2027/28);**

- **שיעור הלומדים בתוכנית הישראלית במוסדות החינוך המוכש"רים שאינם בבעלות עיריית ירושלים יגדל מ-2% בשנת תשפ"ג ל-5% בשנת תשפ"ח;**

²⁰ משרד ירושלים ומסורת ישראל, **סיכום חומש החלטת ממשלה 3790**, מאי 2023.

²¹ ראו דברי נציגת משרד החינוך בדיון האחרון בוועדת המשנה, לפיו 15,343 תלמידים **במערכת הרשמית** למדו את תוכנית הלימודים הישראלית בשנת תשפ"ג. **פרוטוקול מספר 7** משיבת ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 4 בספטמבר 2024.

²² משרד החינוך, מחוז ירושלים ומחוז העיר ירושלים, מצגת לסיוור ועדת החינוך בבתי"ס במזרח ירושלים, 23 בספטמבר 2024. החישוב מתבסס על סך של 89,446 תלמידים בבתי"ס רשמיים ומוכש"רים (כולל חינוך מיוחד) בשנת תשפ"ה – נתון שדווח על ידי משרד החינוך בסיוור זה.

- אחוז הזכאות לתעודת בגרות ישראלית מקרב הלומדים לקראתה יעלה מ-49.3% בשנת תשפ"ב (2021/22) ל-60% לפחות בשנת תשפ"ח;

- אחוז הזכאות לתעודת בגרות איכותית העומדת בתנאי הסף של האקדמיה הישראלית מקרב הלומדים יעלה מ-21% בשנת תשפ"א ל-32% לפחות בשנת תשפ"ו.

מהנתונים שלעיל עולה כי **נכון להיום רוב בתי הספר בחינוך הערבי במזרח ירושלים לומדים עדיין לפי תוכנית הלימודים הפלסטינית**. אם מביאים בחשבון גם את מספרם המוערך של התלמידים שלומדים בבתי הספר הפרטיים הלא מוכרים, שיעור הלומדים בתוכנית הישראלית מגיע בשנת תשפ"ה לכ-24.5%.

4.3.1 חסמים ואתגרים בהנהגת התוכנית הישראלית

על-פי משרד החינוך ועיריית ירושלים, הביקוש ללימודים בתוכנית הישראלית עולה על ההיצע והחסם העיקרי להרחבתה לתלמידים נוספים הוא **מחסור בכיתות לימוד בחינוך הרשמי** לצורך קליטת תלמידים מבתי ספר מוכש"רים שמעוניינים לעבור ללמוד לפי תוכנית הלימודים הישראלית.²³

חסם נוסף להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית במערכת החינוך במזרח ירושלים הינו רצונה של האוכלוסייה המקומית. במחקר שפורסם בשנת 2021 ובחן את עמדות הציבור במזרח ירושלים כלפי תוכנית החומש הישראלית בחינוך, נמצא כי בקרב הציבור המקומי יש מתח מובנה בין שתי גישות – הגישה הפרגמטית והגישה האידיאולוגית. מחד יש הורים רבים שסבורים כי תוכנית הלימודים הישראלית טובה יותר ומתאימה לילדיהם ולרוח הזמן, אך מנגד הורים רבים אחרים מתנגדים לפעולות שנעשות להרחבת מספר התלמידים הלומדים על-פי התוכנית הישראלית ורואים בהן כניסיונות להשתמש בחינוך ככלי פוליטי להובלת תהליך של אינדוקטרינציה ישראלית ומחיקת הזהות הפלסטינית של תושבי מזרח ירושלים.²⁴

בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) ערכה הרשות הארצית למדידה ולהערכה בחינוך (ראמ"ה) מחקר הערכה על התוכנית לקידום מערכת החינוך במזרח ירושלים שיושמה בעקבות ההחלטה על התוכנית הרב-שנתית לשנים 2018-2023. במסגרת המחקר נערך סקר בקרב מורים ומנהלים ב-168 בתי ספר במזרח ירושלים. מהסקר עלה כי בקרב המנהלים והמורים המשתייכים לבתי הספר בתוכנית הישראלית נרשמו עמדות חיוביות מאוד כלפי תוכנית הלימודים הישראלית ורובם סברו כי זאת התוכנית שמתאימה ונכונה יותר לתלמידי מזרח ירושלים. מיעוט חשב ששתי

²³ [פרוטוקול מספר 7](#) משיבת ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 4 בספטמבר 2024.

²⁴ בן אברהמי, אמנון רמון ויוחנן צורף, [בין פרגמטיזם להתנגדות לאומית – עמדות הציבור במזרח ירושלים כלפי תוכנית החומש הישראלית בחינוך כפי שהן משתקפות ברשתות החברתיות ובראיונות עומק](#), מכון ירושלים למחקרי מדיניות בשיתוף המכון למחקרי ביטחון לאומי, פורסם בשנת 2021.

התוכניות (הישראלית והפלסטינית) מתאימות באותה מידה. לצד זאת, מנהלים ומורים רבים סברו כי יש קשיים סביב מידת ההתאמה של התוכנית הישראלית לתלמידי מזרח ירושלים, הן מבחינת הרמה והן מבחינת התכנים.²⁵

5. המחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים

בינוי מוסדות חינוך בכלל ומחסור בכיתות לימוד בפרט נמצאים כבר שנים במוקד הבעיות של מערכת החינוך במזרח ירושלים. נזכיר כי כבר בסוף שנות השמונים לא הצליחו בתי הספר הרשמיים לעמוד בביקוש הרב ללימודים במערכת החינוך העירונית בשל המחסור הרב בכיתות לימוד, וכתוצאה מכך הפכו בתי ספר פרטיים רבים לבתי ספר מוכש"רים (ראו פרק 1). כאמור, על פי משרד החינוך ועיריית ירושלים, המחסור בכיתות לימוד לחינוך הרשמי במזרח ירושלים מהווה כיום החסם העיקרי להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית.

המחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים מיוחס לבעיות ייחודיות ומורכבות בכל הנוגע לתשתית הפיזית של מערכת החינוך במזרח העיר, בהן היעדר הסדרת מקרקעין בכל רחבי העיר, מחסור חמור של קרקעות פנויות, היעדר תשתיות פריפריאליות (כבישי גישה ותשתיות חשמל, מים וביוב) ולעתים אף התנגדות של אוכלוסייה מקומית שמובילה לונדליזם בבינוי.²⁶

בשנת 2009 פרסם מבקר המדינה דוח בנושא בינוי כיתות לימוד במזרח ירושלים בו צוין שקיים מחסור חמור של בכיתות לימוד במזרח ירושלים ועקב כך נשללת מילדים ומנערים רבים הזכות לחינוך על-פי חוק לימוד חובה. בדוח צוין כי על-פי נתוני עיריית ירושלים באותה עת היו חסרות כ-1,000 כיתות לימוד.²⁷ כעשור לאחר מכן, בשנת 2019, פרסם מבקר המדינה דוח נוסף שבחן את נושא המחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים ונמצא בו כי המחסור בכיתות לימוד הלך והעמיק עם השנים, כאשר להערכת עיריית ירושלים היו חסרות בשנת 2018 יותר מ-2,000 כיתות לימוד.²⁸ בהקשר זה נציין כי על-פי נתונים שנמסרו בעבר למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי משרד החינוך, בשנת 2022 הכיר משרד החינוך בצורך לבנות כ-1,400 כיתות לימוד לחינוך הערבי במזרח ירושלים.²⁹

²⁵ הרשות הארצית למדידה ולהערכה בחינוך (ראמ"ה), [הערכת התוכנית האסטרטגית לקידום מערכת החינוך במזרח ירושלים – סקרי מורים ומנהלים בשנה"ל תשע"ט](#), ינואר 2022.

²⁶ מבקר המדינה, [דוח ביקורת מיוחד בנושא השירותים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים](#), יוני 2019; מכתב שר החינוך ליושב-ראש ועדת המשנה לענייני תוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 3 בספטמבר 2024.

²⁷ מבקר המדינה, דוח שנתי 59ב, בינוי כיתות לימוד במזרח ירושלים, 6 במאי 2009.

²⁸ מבקר המדינה, [דוח ביקורת מיוחד בנושא השירותים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים](#), יוני 2019.

²⁹ אסף וינגר, [בינוי כיתות לימוד במערכת החינוך](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 14 בפברואר 2022.

על-פי נתונים שהציגה עיריית ירושלים בסיור ועדת המשנה בספטמבר 2024, המחסור הנוכחי במזרח העיר עומד על 2,037 כיתות לימוד, כולל תחזית לגידול טבעי.³⁰

5.1 עתירות לבג"ץ בנושא המחסור בכיתות לימוד

בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ בשנת 2008 בטענה כי המדינה אינה מקיימת את זכותם לחינוך חובה חינם במוסדות חינוך רשמיים, וכי עקב כך הם נאלצים ללמוד במוסדות לא רשמיים ולשאת בנטל תשלומים כבד, פסק בג"ץ בשנת 2011 כי על רשויות המדינה ליצור בהדרגה תשתית פיזית שתאפשר את קליטתם בחינוך הרשמי של כל התלמידים במזרח ירושלים זכאי חינוך חובה חינם המעוניינים בכך במסגרת החינוך הרשמי בעיר.³¹

בשנת 2016 הוגשה עתירה נוספת לבג"ץ בעניין זה. לטענת העותרים הם ביקשו לרשום את ילדיהם לבתי ספר רשמיים, ואולם בקשותיהם נדחו בגלל היעדר מקום באותם בתי ספר. העותרים ביקשו מבג"ץ להורות למדינה ולעירייה לבנות כ-3,600 כיתות החסרות לטענתם ברחבי העיר, ובכלל זה לקיים את הפסיקה הקודמת של בג"ץ.³² בינואר 2023 פסק בג"ץ כי על המדינה והעירייה להשלים הכנת מתווה מדורג לתכנון ולבינוי כיתות הלימוד החסרות בחינוך הרשמי במזרח ירושלים תוך התייחסות, בין היתר, להיבט התקציבי הנדרש למימוש המתווה. עוד נקבע כי ככל שהממשלה לא תגיע להסכמה עם עיריית ירושלים לגבי המתווה בתוך ארבעה חודשים, ייקבע המתווה על ידי גורמי הממשלה בתוך חודשיים נוספים. הרשויות ביקשו כמה פעמים אורכה ליישום פסיקת בג"ץ, והאחרונה ניתנה להן עד ליום 17 בדצמבר 2024.³³

5.2 תוכנית עיריית ירושלים להתמודדות עם המחסור בכיתות הלימוד

בהתייחסות שהעביר שר החינוך בספטמבר 2024 למסקנות הדיון שהתקיים בוועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים ביולי 2023 צוטטה התייחסות שהתקבלה מעיריית ירושלים בעניין חסמי הבינוי. בתשובה נכתב כי העירייה השלימה לאחרונה מתווה סדור להשלמת פערי כיתות הלימוד במזרח העיר במסגרתו נבנו כ-400 כיתות בחמש השנים האחרונות, רובן ככולן לטובת הרחבת תוכנית הלימודים הישראלית. אשר להמשך נכתב כי בוצעה עבודה לאיתור עבור עתודות קרקעיות לכ-1,600 כיתות חדשות וקידום צבר תכנוני של כ-800 כיתות.³⁴

עוד צוין בהתייחסות העירייה כי בימים אלה הועברה למשרד החינוך תוכנית לחמש השנים הקרובות (2024-2029) בהן צפויות להיבנות 1,224 כיתות לימוד, שחלקן כבר נמצא בתהליך

³⁰ עיריית ירושלים, תוכנית העירייה לצמצום פערי כיתות הלימוד במזרח העיר: סטטוס ותוכנית חומש 2024-2029, הוצגה בסיור ועדת המשנה לענייני תוכניות הלימודים במזרח ירושלים, 23 בספטמבר 2024.

³¹ מבקר המדינה, [דוח ביקורת מיוחד בנושא השירותים לאוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים](#), יוני 2019.

³² שם.

³³ בג"ץ 6183/16.

³⁴ מכתב שר החינוך ליושב-ראש ועדת המשנה לענייני תוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 3 בספטמבר 2024.

בנייה, והשאר בתהליך הפקעת קרקעות, רישוי ותכנון. בנוסף בפעולה מקבילה צפויות להיות מקודמות עד כ-600 כיתות נוספות עד שנת 2032.

על-פי עיריית ירושלים, "יישום התוכנית מחייב התייחסות מיוחדת של המדינה ומימושה תלוי בתקצוב מלא של המדינה עבור כל עלות הבינוי במזרח העיר".³⁵

6. סוגיית הכשרתם של המורים המלמדים במזרח ירושלים

בשנים האחרונות עלו טענות על כך שמורים רבים המלמדים במערכת החינוך במזרח ירושלים רכשו את השכלתם במוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית, ובמסגרת זו נחשפו לתכנים של דה-לגיטימציה לישראל, דה-הומניזציה של יהודים, תמיכה באלימות והסתה נגד מדינת ישראל. נטען כי לכניסתם של מורים אלה למערכת החינוך בישראל עלולות להיות השלכות שליליות על החינוך אותו מקבלים התלמידים. נושא זה נידון בהרחבה בדיוני ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים – ראו פירוט בפרק 6.1.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה בעבר למשרד החינוך ולמנח"י בבקשה לקבל נתונים על היקף המורים המלמדים במזרח ירושלים שהשכלתם האקדמית היא ממוסדות ברשות הפלסטינית, אולם לא עלה בידינו לקבל מגורמים אלה את הנתונים המבוקשים. עם זאת, בדיון שהתקיים בספטמבר האחרון בוועדת המשנה אמרה מפקחת מחוז העיר ירושלים (מנח"י) במשרד החינוך כי **בבתי הספר העירוניים במזרח ירושלים (רשמיים ומוכש"רים) מלמדים כ-6,700 מורים ורובם המכריע (80%-90%) הם בעלי השכלה אקדמית ממוסדות ברשות הפלסטינית.**³⁶ במכתב שהוציאה הוועדה בתום הדיון התבקש משרד החינוך לספק נתונים רשמיים ומדויקים בעניין זה³⁷, אולם נתונים אלה טרם נמסרו לוועדה.

יש אי-בהירות בנוגע להכשרה המשלימה שקיבלו בישראל המורים שרכשו את השכלתם האקדמית במוסדות ברשות הפלסטינית, על מנת שיתאפשר להם ללמד במערכת החינוך הישראלית. מנתונים שנמסרו למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי הלמ"ס עולה כי בשנים 2010-2023 נכנסו להוראה בכלל החינוך הערבי בישראל כ-3,500 מורים חדשים בעלי תואר ראשון ממוסדות ברשות הפלסטינית (קרוב לשני שלישים מהם לימדו במחוז ירושלים), אך רק 28.5% מהם למדו במסגרת שבה בעלי תארים זרים יכולים לקבל תעודת הוראה ישראלית (לימודי הסבת אקדמאים להוראה או לימודי מוסמך בהוראה במוסד אקדמי בישראל).

³⁵ עיריית ירושלים, תוכנית העירייה לצמצום פערי כיתות הלימוד במזרח העיר: סטטוס ותוכנית חומש 2024-2029, הוצגה בסיוור ועדת המשנה לענייני תוכניות הלימודים במזרח ירושלים, 23 בספטמבר 2024.

³⁶ [פרוטוקול מספר 7](#) משיבת ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 4 בספטמבר 2024.

³⁷ ועדת משנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן (ועדת משנה של ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת), מכתב לראש הממשלה, לשרי החינוך, הביטחון הלאומי, ירושלים ומסורת ולראש עיריית ירושלים, בנושא תוכניות הלימוד במזרח ירושלים – דיון מעקב מיום 4 בספטמבר 2024, 11 בספטמבר 2024.

עם זאת, מנתונים אחרים שיש בידי הלמ"ס עולה כי רוב המורים האחרים שלא למדו במסגרת של לימודי הסבת אקדמאים או לימודי מוסמך בהוראה רשומים בכל זאת כבעלי תעודת הוראה, אף שלא ברור באיזו מסגרת התקבלה אותה תעודה ומהי ההכשרה שעברו.³⁸ בהקשר זה נציין כי על-פי מפקחת מחוז העיר ירושלים (מנח"י) במשרד החינוך, בעלי תואר ותעודת הוראה מאוניברסיטאות לא ישראליות נדרשים כיום לעבור השתלמות שקשורה לשפה העברית בלבד.³⁹ נציין כי במכתב שהוציאה ועדת המשנה בתום הדיון שהתקיים בספטמבר האחרון התבקש משרד החינוך לספק נתונים גם בעניין זה.⁴⁰

על-פי סקר מנהלים ומורים שנערך על ידי הרשות הארצית למדידה ולהערכה בחינוך (ראמ"ה) בקרב 168 בתי ספר במזרח ירושלים במהלך שנת תשע"ט (2018/19), יותר ממחצית מהמנהלים ויותר ממחצית מהמורים קיבלו את תעודת ההוראה שלהם במוסדות שברשות הפלסטינית או במדינות ערב שונות.⁴¹

בתוך כך נציין כי במרץ 2024 הונחה ביוזמת חה"כ עמית הלוי וחברי כנסת נוספים הצעת חוק בנושא מניעת העסקת עובד הוראה בעל תואר אקדמי מהרשות הפלסטינית. על-פי ההצעה מנכ"ל משרד החינוך יהיה רשאי לסרב לתת אישור להעסקת עובד חינוך לאדם בעל תואר אקדמי ממוסד להשכלה גבוהה ברשות הפלסטינית. במקביל הוצע לקבוע הוראת מעבר על מנת לאזן את הפגיעה במורים המועסקים כיום במערכת החינוך או המבקשים להשתלב בה, אשר קיבלו את התואר או שסיימו את רוב לימודיהם טרם תחילת החוק. על-פי המוצע משרד החינוך יהיה רשאי להתנות את אישור ההעסקה בלימודי השלמה בהתאם למטרות החינוך הממלכתי.⁴²

6.1 נקודות עיקריות שעלו במהלך דיוני ועדת המשנה

ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים קיימה שלושה דיונים בנושא הכשרות מורים להוראה בחינוך הערבי במזרח ירושלים (15 בינואר 2024; 6 בפברואר 2024; 5 במרץ 2024). בדיונים עלו בין השאר הדברים הבאים:

³⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הנתונים התקבלו ממר דוד מעגן, ראש סטטיסטיקה של חינוך גבוה וכוח-אדם בהוראה, ינואר 2024.

³⁹ [פרוטוקול מספר 7](#) משיבת ועדת המשנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 4 בספטמבר 2024.

נושא זה עלה בעבר בדיון שהתקיים בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בשנת 2014, אז טען מנהל בית ספר במזרח ירושלים כי משרד החינוך מכיר בתעודת הוראה שהתקבלה במוסד אקדמי ברשות הפלסטינית רק לאחר שבעל התעודה עובר השתלמות במרכז השתלמות. ראו: [פרוטוקול מספר 194](#) משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, 28 במאי 2014.

⁴⁰ ועדת משנה לתוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן (ועדת משנה של ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת), מכתב לראש הממשלה, לשרי החינוך, הביטחון הלאומי, ירושלים ומסורת ולראש עיריית ירושלים, בנושא תוכניות הלימוד במזרח ירושלים – דיון מעקב מיום 4 בספטמבר 2024, 11 בספטמבר 2024.

⁴¹ הרשות הארצית למדידה ולהערכה בחינוך (ראמ"ה), [הערכת התוכנית האסטרטגית לקידום מערכת החינוך במזרח ירושלים – סקרי מורים ומנהלים בשנה"ל תשע"ט](#), ינואר 2022.

⁴² הצעת חוק מניעת העסקת עובד הוראה בעל תואר אקדמי מהרשות הפלסטינית (תיקוני חקיקה), התשפ"ד-2024 ([4451/25/פ](#)).

- עמדת הוועדה הייתה שאין להכיר בתארים אקדמיים של מורים שקיבלו את התואר האקדמי שלהם ממוסדות ברשות הפלסטינית. עוד ביקשה הוועדה ממשרד החינוך לא לאפשר עיסוק בהוראה במערכת החינוך למי שלמדו במוסדות ברשות הפלסטינית, וכן לכוון סטודנטים ערבים המבקשים ללמוד את מקצוע החינוך ללימודים במוסדות אקדמיים בישראל. הוועדה דרשה ממשרד החינוך ומהמל"ג לקיים דיון פנימי דחוף על ההכרה בתארים ממדינות אויב ו/או גורמים שהוגדרו על ידה כעוינים כמו הרשות הפלסטינית.
- הגף להערכת תארים אקדמיים מחו"ל במשרד החינוך הינו הגוף המוסמך במדינת ישראל להערכת תארים אקדמיים של בוגרי מוסדות זרים להשכלה גבוהה. הערכת התארים מתבצעת לצורך דירוג ושכר במגזר הציבורי. התברר כי המשרד בודק את התארים מבחינה מינהלית בהשוואה לתארים אקדמיים מישראל, אך הוא לא בודק את תכני התארים ואת רמתם האקדמית. תהליך ההכרה מתבצע בכפוף לאמנת ליסבון עליה חתומה ישראל.⁴³ עלה כי ההכרה של משרד החינוך בתארים מאפשרת לבעלי תארים מהרשות הפלסטינית לשמש כמורים במערכת החינוך בישראל.
- משרד החינוך הודיע כי הוא החליט לבחון את כללי הגף להערכת תארים אקדמיים מחו"ל בכל הנוגע להכרה בתארים בתחום החינוך שניתנו באוניברסיטאות שבשטחי הרשות הפלסטינית שבהם מתקיימת הסתה נגד מדינת ישראל ונגד יהודים. עוד הודיע המשרד כי הוא יפעל להגדיל ולהרחיב את המסגרות בתחומי מדינת ישראל שבהן יינתן מענה אקדמי בתחומי החינוך לאוכלוסייה הערבית, לימודי השפה העברית ועוד.
- בהמשך **הודיע המשרד כי הוכנה טיוטה של תיקון כללי הגף להערכת תארים** שהועברה לכלל הגורמים הרלוונטיים (נציבות שירות המדינה, הממונה על השכר באוצר ומשרד המשפטים) מולם המשרד עומד בשיח. על-פי המשרד, כיוון שלצורך ההחלטה נדרשת בחינה עובדתית האם קיימת הסתה נגד מדינת ישראל, המשרד פנה לגורמים במדינת ישראל שאמונים על איסוף וקבלה של מידע כזה. על אף האמור, עמדת יו"ר הוועדה דאז חה"כ עמית הלוי הייתה שמשרד החינוך צריך לפעול למניעת העסקה של בעלי תארים ממוסדות ברשות הפלסטינית במערכת החינוך בישראל ללא תלות בהכרה בתארים אלה על ידי הגף להערכת תארים.

⁴³ בדיון שהתקיים ב-6 בפברואר 2024 ציינה נציגת הייעוץ המשפטי של משרד החינוך כי המשרד פנה למשרד המשפטים בשאלה האם אמנת ליסבון מחייבת בעת ההכרה בתארים שמגיעים מהרשות הפלסטינית. לדבריה התשובה שהתקבלה היא שהאמנה אינה מחייבת כיוון שהרשות הפלסטינית אינה מדינה ולכן האמנה אינה רלוונטית. עוד ציינה נציגת הייעוץ המשפטי כי ישנם היבטים בין-לאומיים נוספים שעדיין נבחנים על ידי משרד החוץ וגורמים אחרים.

6.2 הנגשת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל לצעירים ממזרח ירושלים

על אף שיפור משמעותי מבחינת השתלבותה של החברה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, צעירים ערבים רבים, ובהם גם כאלה המתגוררים במזרח ירושלים, פונים ללימודים אקדמיים במוסדות לא ישראליים, ובכלל זה במוסדות ברשות הפלסטינית. רובם פונים בעיקר ללימודי הרפואה והמקצועות הנלווים לרפואה, אך יש בהם כאלה שלומדים תחומים אחרים ובהם גם את תחום החינוך וההוראה.⁴⁴

הבחירה של צעירים ממזרח ירושלים ללמוד במוסדות שאינם ישראליים נוגעת בין השאר גם בסוגיית תוכנית הלימודים שנלמדת בבתי הספר במזרח ירושלים. כאמור, רוב בוגרי בתי הספר התיכוניים במזרח ירושלים אינם נבחרים בבגרות הישראלית, אלא בזו הפלסטינית, דבר המקשה על כניסתם למוסדות להשכלה גבוהה בישראל. זאת לצד חסמים נוספים להשתלבות ערבים באקדמיה הישראלית, כגון רמת הכנסה נמוכה ושליטה נמוכה בשפה העברית.

במסגרת התוכנית הרב-שנתית למזרח ירושלים לשנים 2018-2023 הוקצו על ידי ות"ת (הוועדה לתכנון ולתקצוב הפועלת במסגרת המועצה להשכלה גבוהה) 260 מיליון ש"ח עבור תוכניות לשילוב צעירים ממזרח ירושלים במערכת ההשכלה הגבוהה הישראלית.⁴⁵ בתוכנית הרב-שנתית החדשה לשנים 2024-2028 לא נכללה הקצאה דומה.

על אף האמור, בהתייחסות שהעביר שר החינוך למסקנות דיון שהתקיים בוועדת המשנה ביולי 2023, נכתב כי התוכנית הרב-שנתית החדשה מתייחסת לתהליכי ההכשרה של מורים המלמדים במזרח ירושלים, בדגש על אלו המוכשרים ללמד עברית. במסגרת התוכנית נבנו מסלולי הכשרה עם מכללת דוד ילין, האוניברסיטה העברית וחותרם. עוד ציין השר כי במסגרת יעדי התוכנית יש תוכניות המיועדות להתמודד עם חסם השפה ותוכניות להעלאת אחוזי הבגרות והבגרות האיכותית בקרב בוגרי מערכת החינוך במזרח ירושלים כדי לאפשר להם להתקבל למוסדות האקדמיה בישראל.⁴⁶

⁴⁴ להרחבה בנושא זה ראו: אסף ויניגר, [מורים חדשים במערכת החינוך בעלי תואר ראשון ממוסדות ברשות הפלסטינית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 במרץ 2024.

⁴⁵ מדוח סיכום של התוכנית הרב-שנתית שפורסם על ידי משרד ירושלים ומסורת ישראל במאי 2023 עולה כי מתוך 260 מיליון ש"ח שהוקצו לתחום ההשכלה הגבוהה בוצעו 151 מיליון ש"ח בלבד (נתון זה אינו כולל את הניצול התקציבי המלא של שנת 2023).

⁴⁶ מכתב שר החינוך ליושב-ראש ועדת המשנה לענייני תוכניות הלימודים במזרח ירושלים והפיקוח עליהן, 3 בספטמבר 2024.